

*В.М. Чернега, доктор юридичних наук, професор
(Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
Національний авіаційний університет, Україна)*

Трансформація правового забезпечення безпеки космічної діяльності

Публікацію присвячено трансформації правового забезпечення безпеки космічної діяльності. Окреслено розвиток законодавчих приписів про: державний нагляд за безпекою космічної діяльності; безпеку населення та охорону довкілля; охорону космічної техніки та майна суб'єктів космічної діяльності; сповіщення про інциденти та надзвичайні події. Акцентовано увагу вчених у галузі права на доцільності студіювання страхування ризиків під час здійснення космічної діяльності в Україні, а також відповідальності за шкоду, завдану під час космічної діяльності.

У розділі 10 Закону України «Про космічну діяльність» фігурує низка приписів про забезпечення безпеки космічної діяльності, що багато разів оновлювалися. Однак спеціальних наукових розвідок, що спрямовувалися б на окреслення трансформації правового забезпечення безпеки космічної діяльності досі бракує.

Щонайперше треба зазначити, що згідно зі ст. 20 Закону України «Про космічну діяльність» [6], приписи якої двічі модернізувалися (відповідно до законів України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства юстиції України, Міністерства культури України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів, а також Державного космічного агентства України» від 16 жовтня 2012 року [3], «Про внесення змін до деяких законів України щодо державного регулювання космічної діяльності» від 2 жовтня 2019 року [2]), державний нагляд за дотриманням вимог безпеки космічної діяльності, а також навчання та атестація осіб, які контролюють дотримання космічних правил і наявність необхідного рівня безпеки космічної діяльності, а також осіб, які розслідують інциденти та надзвичайні події, покладається на центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері космічної діяльності, Міністерство оборони України та інші органи виконавчої влади відповідно до їхньої компетенції.

Цікавим також є питання про безпеку населення та охорона довкілля. Приписи ст. 22 Закону України «Охорона космічної техніки та майна суб'єктів космічної діяльності» чотири рази змінювалися за волею українського законодавця: відповідно до законів України «Про внесення змін до Закону України «Про космічну діяльність»» від 9 грудня 2011 року [5]; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства юстиції України, Міністерства культури України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів, а також Державного космічного агентства України» від 16

жовтня 2012 року [3]; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію»» від 23 грудня 2015 року [4]; «Про внесення змін до деяких законів України щодо державного регулювання космічної діяльності» від 2 жовтня 2019 року [2]. У процесі космічної діяльності суб'єкти космічної діяльності, якими згідно з абз. 4 ст. 1 Закону України «Про космічну діяльність» є підприємства, установи та організації будь-якої форми власності та організаційно-правової форми, в тому числі міжнародні та іноземні, які здійснюють космічну діяльність, мають дотримуватися вимог безпеки щодо життя та здоров'я населення, майна громадян, підприємств, установ, організацій і довкілля. Вони згідно з ч. 2 ст. 21 згаданого законодавчого акта забезпечують вжиття необхідних заходів щодо запобігання екологічним збиткам від космічної діяльності згідно з чинним законодавством України.

Важливе значення має охорона космічної техніки та майна суб'єктів космічної діяльності. Так, охорона космічної техніки під час виробництва, випробування, транспортування і експлуатації на поверхні Землі та майна суб'єктів космічної діяльності забезпечується згідно із законодавством (ч. 1 ст. 22 Закону України «Про космічну діяльність»).

Відповідно до ч. 2 ст. 22 Закону України «Про космічну діяльність» під час транспортування космічної техніки, що становить загрозу для життя та здоров'я людей або довкілля, використовується спеціальний транспорт під охороною у порядку, затвердженому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері космічної діяльності, за погодженням з центральним органом виконавчої влади в галузі транспорту та центральним органом управління Національної поліції.

На підприємствах, що належать до сфери управління центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері космічної діяльності, за погодженням з центральним органом управління Національної поліції можуть утворюватися підрозділи відомчої воєнізованої охорони, працівники яких під час виконання службових обов'язків мають право користуватися вогнепальною зброєю та спеціальними засобами в порядку і відповідно до вимог, встановлених законодавством (ч. 3 ст. 22 Закону України «Про космічну діяльність»).

Згідно з ч. 4 ст. 22 Закону України «Про космічну діяльність» центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері космічної діяльності, за погодженням з центральним органом управління Національної поліції затверджує положення про відомчу воєнізовану охорону та здійснює контроль за діяльністю її підрозділів. Ідеться про Положення про відомчу воєнізовану охорону підприємств, що належать до сфери управління Державного космічного агентства України, що відповідно до його п. 1.1 визначає засади створення, керівництва, комплектування відомчої воєнізованої охорони підприємств, що належать до сфери управління Державного космічного агентства України, права, обов'язки працівників відомчої воєнізованої охорони, порядок здійснення охорони об'єктів та майна, що перебувають під охороною підрозділів відомчої воєнізованої охорони [1].

Таким, що вимагає уваги, є питання про сповіщення про інциденти та надзвичайні події. Суб'єкти космічної діяльності в обов'язковому порядку мають подавати повну інформацію органам виконавчої влади про будь-які інциденти та надзвичайні події (ч. 1 ст. 23 Закону України «Про космічну діяльність»).

Український законодавець установлює, що центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері космічної діяльності, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади повинні подавати своєчасну та достовірну інформацію про небезпеку, яка виникає при здійсненні космічної діяльності, а також про заходи щодо створення необхідних умов безпеки для населення, майна та довкілля уповноваженому державному органу, підприємствам, установам та організаціям, а також громадянам на їхню вимогу. Наведені приписи двічі оновлювалися згідно із законами України: «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства юстиції України, Міністерства культури України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів, а також Державного космічного агентства України» від 16 жовтня 2012 року [3]; «Про внесення змін до деяких законів України щодо державного регулювання космічної діяльності» від 2 жовтня 2019 року [2].

Відповідно до ч. 3 ст. 23 Закону України «Про космічну діяльність» у разі виникнення загрози під час здійснення космічної діяльності для населення та довкілля України чи іноземних держав центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері космічної діяльності негайно інформує про це відповідні державні органи України згідно з чинним законодавством, а також вживає необхідних заходів щодо забезпечення безпеки населення, майна громадян, підприємств, установ і організацій та довкілля. Наведене правило змінено на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства юстиції України, Міністерства культури України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів, а також Державного космічного агентства України» від 16 жовтня 2012 року [3].

Висновки. Аналіз законодавчих приписів підтверджує, що правове забезпечення безпеки космічної діяльності істотно змінилося.

У майбутніх наукових розвідках не можна залишити без уваги питання про страхування ризиків під час здійснення космічної діяльності в Україні, його порядок та умови, якого можуть визначатися центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері космічної діяльності, за погодженням з Національним банком України.

Перспективно також студіювати питання про відповідальність за шкоду, завдану під час космічної діяльності.

Список літератури

1. Положення про відомчу воєнізовану охорону підприємств, що належать до сфери управління Державного космічного агентства України, затверджене Наказом Державного космічного

агентства України 20.07.2012 №281. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1355-12#n14>

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо державного регулювання космічної діяльності: Закон України від 2.10.2019 № 143-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-20#n104>

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства юстиції України, Міністерства культури України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів, а також Державного космічного агентства України: Закон України від 16.10.2012 №5461-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5461-17#n158>

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію»: Закон України від 23.12.2015 №901-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/901-19#n344>

5. Про внесення змін до Закону України «Про космічну діяльність»: Закон України від 9.12.2011 №4102-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4102-17#Text>

6. Про космічну діяльність: Закон України від 15.11.1996 № 502/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502/96-%D0%B2%D1%80#Text>